

OBSAH

Vladimír Tarasovič:

Tri dimenzie víťazstva Hamasu v palestínskych parlamentných voľbách
Three Dimensions of Hamas's Victory in the Palestinian Parliamentary Elections

Ivo Samson:

K charakteristikám interných účastníkov palestínsko-izraelského sporu
Characteristics of the internal participants of the Palestinian-Israeli Conflict

Miroslav Gyűrösi:

Vojenské eventuality riešenia iránskeho jadrového problému
Military Options of Solution to the Iranian Nuclear Problem

Recenzia/Review:

Ivo Samson

Jarmila Drozdíková: Lexikón islámu.

SLOVENSKÁ REPUBLIKA AKO BEZPEČNOSTNÝ AKTÉR

Vstupom do Severoatlantickej aliancie (29. marca 2004) a do Európskej únie (1. mája 2004) sa Slovenská republika zaradila do skupiny politicky najvplyvnejších, hospodársky najvyspelejších a vojensky najsilnejších krajín súčasného sveta. Členstvo v oboch organizáciách má pozitívny význam najmä zásluhou „tvrdých“ bezpečnostných garancií NATO a „mäkkých“ bezpečnostných záruk EÚ. V dôsledku toho sa zásadne zmenilo aj zahraničnopolitické a bezpečnostné postavenie SR. Vďaka integrácii Slovensko získalo bezprostrednú možnosť ovplyvňovať vývoj nielen v euroatlantickom regióne, ale aj v globálnom meradle, a zároveň efektívnejšie presadzovať vlastné štátne záujmy. Spolu s podielom na rozhodovaní NATO a EÚ o otázkach medzinárodných vzťahov a svetovej bezpečnosti však SR prebrala aj svoj podiel zodpovednosti za aktuálny vývoj.

Globálne bezpečnostné prostredie v poslednom desaťročí prinieslo okrem nepopierateľných pozitív aj nedostatky, ktoré sa postupom času začali prejavovať v podobe nových bezpečnostných ohrození. Procesy globalizácie, spoločenskej a hospodárskej modernizácie, politickej liberalizácie a vedecko-technického rozvoja vygenerovali aj negatívne sprievodné javy. Predovšetkým ide o zlyhávajúce štátne štruktúry v krajinách tzv. tretieho sveta a o neschopnosť dostatočne rýchlej adaptácie ich tradičných spoločností na moderné podmienky. Tieto faktory stimulujú pôsobenie neštátnych aktérov, akými sú politickí extrémisti, náboženský fundamentalisti či nacionalistickí radikáli. Tiež vyvolávajú nárast takých bezpečnostných hrozieb, ako medzinárodný terorizmus, šírenie zbraní hromadného ničenia a cezhraničný organizovaný zločin.

Na tento aktuálny vývoj museli reagovať všetky západné štáty a prispôsobiť mu svoju politiku. Zmenený charakter globálneho bezpečnostného prostredia a nové bezpečnostné hrozby si vynútili prehĺbenie medzivládnej spolupráce v rámci existujúcich integračných zoskupení. Popri reforme NATO si vyžiadali aj posilňovanie bezpečnostnej a obrannej dimenzie EÚ. Skúsenosti z Bosny a Hercegoviny (operácia NATO v roku 1995), Kosova (operácia NATO v roku 1999), Afganistanu a Iraku (operácie USA a ich spojencov v rokoch 2001 a 2003) ukázali, že na zvládnutie tých najzávažnejších bezpečnostných hrozieb a konfliktov je potrebné kombinované nasadenie vojenských a civilných nástrojov krízového manažmentu.

V Bosne a Hercegovine a v Kosove viadol vojenský zásah k zastaveniu násillia a prinútil miestne znepriatené strany akceptovať politické požiadavky členských štátov Aliancie. V oboch oblastiach sa situácia zlepšila do takej miery, že umožnila postup-

né zníženie vojenskej prítomnosti NATO a účinnú postkonfliktnú obnovu. V Afganistane bolo s pomocou domáceho odboja (Severná aliancia) vojensky odstránené islamistické hnutie Taliban a na jeho mieste sa etabloval nový politický režim, ktorý získal politickú legitimitu v slobodných voľbách. Aj v tomto prípade dochádza k zníženiu počtu spojeneckých vojakov a centrálna vláda postupne presadzuje svoju autoritu v jednotlivých regiónoch. Prostredníctvom vojenského zásahu s podporou domáceho odboja (Kurdi) došlo aj k zvrhnutiu diktátorského režimu Saddáma Husajna a postkonfliktná stabilizačná fáza spojeneckej operácie v Iraku momentálne vrcholí. V prípade jej úspechu bude možné postupne znížovať vojenskú prítomnosť a pokračovať vo zvyšovaní využitia civilných nástrojov krízového manažmentu. Dôležitými výsledkami spojeneckej operácie bolo uskutočnenie slobodných volieb, ktoré vytvorili legitímny rámec pre postupnú politickú konsolidáciu a bezpečnostnú stabilizáciu pomerov v Iraku.

V prípade Bosny a Hercegoviny, Kosova a Afganistanu už došlo v dôsledku použitia vojenskej sily k stabilizácii bezpečnostných pomerov a následne k vytvoreniu vhodných podmienok na pôsobenie civilných (humanitárnych, rekonštrukčných, pozorovateľských, policajných, asistentných, atď.) misií. Členské štáty NATO a EÚ na základe týchto skúseností a pod tlakom aktuálnych bezpečnostných hrozieb si uvedomujú, že aj v prípade budúcich rozsiahlych kríz a konfliktov vojenské nástroje krízového manažmentu budú v prípade zlyhania diplomatického úsillia predstavovať najúčinnější prostriedok. Popri tom však patričnú pozornosť venujú aj civilným nástrojom krízového manažmentu, ktorých koordinované nasadenie spolu s vojenskými nástrojmi predstavuje najefektívnejší spôsob prevencie a eliminácie bezpečnostných kríz a konfliktov.

Tieto aktuálne trendy prejavujúce sa v oboch organizáciách v rokoch 2004 – 2005 začala reflektovať aj Slovenská republika. NATO sa spolu s EÚ stali najdôležitejšími platformami na uskutočňovanie zahraničnej, bezpečnostnej a obrannej politiky SR a nástrojmi na presadzovanie jej zámerov a cieľov. Najdôležitejším princípom slovenskej bezpečnostnej politiky by mala byť snaha, aby sa SR postupne stávala prispievateľom k regionálnej a globálnej bezpečnosti a neostala iba jej konzumentom. Len takýmto spôsobom sa SR stane rešpektovaným medzinárodným aktérom a dôveryhodným spojencom. Členstvo v NATO a EÚ umožnilo podstatne zvýšiť bezpečnosť SR a jej občanov. Efektívne využitie rámca týchto organizácií na obhajobu vlastných štátnych záujmov je však možné len pod podmienkou existencie domáceho konsenzu a koherentnej vonkajšej politiky.

STRATEGICKÉ ŠTÚDIE

ČÍSLO 1/2006

REDAKČNÁ RADA

Ivan Hromada

Matúš Korba

Róbert Ondrejcsák

Barbora Maronková

Vladimír Tarasovič

Tomáš Valášek

Prílohu pripravuje CSS
v spolupráci s R. C. SFP, n. o.

Centrum bezpečnostných štúdií
Centre for Security Studies (CSS),

Odbojárrov 10/a (FSEV UK),
820 05 Bratislava.

Telefón/fax: 00421-2-5564 4117

SR V NATO

Členstvo v Severoatlantickej aliancii bude od SR vyžadovať splnenie niekoľkých predpokladov. Prvým z nich bude definitívne završenie transformácie bezpečnostnej kultúry a zmeny strategického myslenia. V súčasnom globálnom medzinárodnom prostredí už nie je možné čeliť bezpečnostným hrozbám rovnakým spôsobom ako v minulosti a sústreďovať sa len na teritoriálnu obranu štátu. Naopak – ozbrojené sily je potrebné pripravovať na nasadenie za hranicami v mnohonárodných expedičných operáciách krízového manažmentu všade tam, kde sa objavia fenomény ohrozujúce územie a občanov SR i jej spojencov. Na prevenciu a elimináciu týchto hrozieb a na projekciu stability do oblastí mimo hraníc SR je potrebné, aby reforma OS SR viedla k spôsobilosti v dostatočnom počte generovať expedične použiteľné, rýchlo nasaditeľné a dlhodobo udržateľné vojenské jednotky.

Druhým predpokladom efektívneho pôsobenia SR v rámci NATO je podpora mnohonárodnej vojenskej spolupráce a spoločného financovania chýbajúcich vojenských spôsobilostí. SR, rovnako ako väčšina ďalších členov Aliancie, je malou krajinou s limitovanými ľudskými zdrojmi a s obmedzeným hospodárskym potenciálom. Prístup k využitiu najmodernejších a prevádzkovo nákladných vojenských kapacít môže získať len prostredníctvom financovania spoločných projektov NATO. Spolufinancovanie je preto jeden z najlepších spôsobov, ako racionálne nakladať s limitovanými rozpočtovými zdrojmi určenými na obranu SR.

Tretím predpokladom udržania SR v hlavnom prúde transformácie Aliancie je revízia štruktúry výdavkov na obranu. V prípade neplánovaného nasadenia expedičných jednotiek Ozbrojených síl SR, ku ktorému dochádza v prípade rýchlej eskalácie neočakávanej bezpečnostnej krízy, sa operačné náklady týchto jednotiek financujú na úkor ostatných častí rozpočtu rezortu obrany. Dochádza k odčerpávaniu zdrojov najmä z modernizačných a akvizíčných programov a paralyzuje sa systém dlhodobého obranného plánovania. Pred SR stojí výzva, aby v blízkej budúcnosti reformovala svoj systém financovania a zaviedla doplnkovú položku v rozpočtovej rezerve ministerstva obrany, resp. priamo v rezerve vlády, ktorá by bola určená na financovanie zahraničných misií.

NAŠA EURÓPSKA BEZPEČNOSŤ

V súvislosti s rozvojom Európskej bezpečnostnej a obrannej politiky (EBOP) je v prioritnom záujme SR prispieť k efektívnej delbe práce medzi NATO a EÚ a zabrániť ich vzájomnej konkurencii a následnému oslabeniu. Zo slovenského hľadiska preto najväčšiu hrozbu predstavuje súperenie medzi jednotlivými členskými krajinami NATO a EÚ, ktoré by mohlo viesť k paralýze akčioschopnosti a k strate dôveryhodnosti oboch organizácií. Takáto

— Vladimír Tarasovič —

TRI DIMENZIE VÍŤAZSTVA HAMASU V PALESTÍNSKYCH PARLAMENTNÝCH VOĽBÁCH

Výsledky palestínskych parlamentných volieb zamotali hlavy politikov a expertov na celom svete. Militantné hnutie Hamas v nich získalo sedemdesiatšesť kresiel v stotridsaťdvačlennom parlamente a doposiaľ vládnuce hnutie Fatah sa muselo uspokojiť so štyridsiatimi troma miestami. Hoci sa vo všeobecnosti predpokladalo, že Hamas získa v palestínskom parlamente početné zastúpenie, málokto čakal, že dôvera palestínskych voličov Hamasu bude natoľko presvedčivá, že po voľbách už Fatah nebude môcť ďalej vládnuť. Nakoniec, takýto scenár vyhovoval aj Hamasu, ktorý do volieb išiel po prvýkrát a to aj napriek nesúhlasnému postoju predstaviteľov medzinárodného islamského džihádu, predovšetkým salafistov.¹

Od volieb ubehol príliš krátky čas na podrobné analýzy a hodnotenia, už dnes však môžeme špecifikovať niektoré skutočnosti na vnútornej, regionálnej a globálnej úrovni, ktoré mohli ovplyvniť samotné voľby. Na druhej strane, môžeme tiež nájsť faktory, ktoré s najväčšou pravdepodobnosťou v budúcnosti ovplyvnia vývoj domácej, regionálnej a globálnej situácie.

situácia by následne mohla spôsobiť marginalizáciu významu menších členských štátov. Popri tejto politickej dimenzii je pre SR nemej dôležitá aj dimenzia vojenských a civilných nástrojov krízového manažmentu určených pre zahraničné operácie a misie realizované prostredníctvom EBOP.

V horizonte najbližších dvoch–troch rokov sa ukáže, či úsilie členských krajín EÚ bolo efektívne a viedlo k vytvoreniu dostatočne účinných vojenských a civilných spôsobilostí, alebo či snaha o rozvoj EBOP ostala len vo formálnej rovine politických deklarácií a nenašla svoje naplnenie v praxi. V tejto súvislosti by SR mala splniť záväzky, ktoré na seba v týchto oblastiach prijala a zároveň sledovať, či svoje záväzky plnia aj ostatní členovia EÚ. Rozvoj EBOP bude pre SR výhodný len v tom prípade, keď dôjde k spravodlivému rozdeleniu povinností a nákladov a k rovnakému čerpaniu výhod. Žiadna členská krajina by nemala svojou pasivitou a neangažovanosťou profitovať zo zvýšenej úrovne bezpečnosti, ktorú zaistia úsilie a investície ďalších členov EÚ.

Problematiku zahraničnej, bezpečnostnej a obrannej politiky Slovenskej republiky je možné analyzovať len v kontexte aktuálneho medzinárodného vývoja v regionálnom a globálnom bezpečnostnom prostredí. Vonkajšie faktory majú kľúčový vplyv na pôsobenie SR ako bezpečnostného aktéra a z tohto dôvodu je ich potrebné priebežne skúmať a vyhodnocovať. Na základe takejto analýzy treba pristúpiť ku kritickej diskusii o alternatívnych politických postojoch SR k vybraným otázkam medzinárodnej bezpečnosti. Ambíciou novej prílohy časopisu Zahraničná politika, ktorá nesie názov Strategické štúdie, je poskytovať priestor domácej odbornej komunite pre kritickú diskusiu širokého spektra akútnych aj latentných medzinárodných problémov a konfliktov.

Táto nová príloha priamo nadväzuje na predošlý spoločný projekt Výskumného centra Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku (RC SFPA) a Centra bezpečnostných štúdií (CSS), ktorého výstupom bolo v období rokov 2004 – 2005 vydávanie prílohy pod názvom Bezpečnostné analýzy. RC SFPA a CSS budú prostredníctvom Strategických štúdií naďalej pokračovať v aktivitách, ktorých cieľom je prispieť k rozvíjaniu odborného výskumu v oblasti zahraničnej, bezpečnostnej a obrannej politiky, zvyšovaniu verejnej informovanosti o tejto problematike a ku kultivácii politickej a odbornej diskusie o otázkach medzinárodnej bezpečnosti a bezpečnosti Slovenskej republiky. Strategické štúdie majú ambíciu stať sa publikačnou platformou pre predstaviteľov domácej bezpečnostnej komunity a debatickým fórom pre výmenu ich názorov a skúseností. Prívítame preto všetky príspevky venované širokému spektru otázok zahraničnej, bezpečnostnej a obrannej politiky, ktorých zverejnenie prispeje k zintenzívneniu vzájomnej komunikácie a skvalitneniu odbornej debaty.

Matúš Korba

(Autor je koordinátorom Centra bezpečnostných štúdií)

VNÚTORNÁ DIMENZIA VÍŤAZSTVA HAMASU

Aké faktory viedli k tak výraznému víťazstvu hnutia, ktoré je na zozname teroristických organizácií a predstavuje úplne iné hodnoty, než sa predpokladali v najsekulárnejšej arabskej „krajine“, za akú je Palestína považovaná?

Po prvé, mohla to byť agresívna volebná kampaň Hamasu, namierená proti zakorenenej korupcii a neschopnosti Fatahu poradiť si s ňou. Po druhé, napriek tomu, že je Hamas islamským hnutím, jeho kampaň bola založená na sľuboch zlepšiť životné podmienky Palestínčanov, a nie na ideologických cieľoch implementácie práva šarija. Voliči sa tak ocitli v dileme, pretože sa museli rozhodnúť medzi dvomi (zlými?) možnosťami – zotrvať pri súčasnom vládnucim hnutí Fatah, o ktorom vedeli, že je zodpovedný za doterajšie zlé finančné hospodárenie, korupciu a rodinkárstvo, alebo uveriť hnutiu Hamas, ktorého volebný program sľuboval zlepšenie sociálnych služieb pre všetky vrstvy obyvateľstva, ale ktoré nemá skúsenosti s vládnutím a ani neprejavovalo pred voľbami veľký záujem prevziať úplnú zodpovednosť za budúci vývoj Palestínskej samosprávy.

Palestínsky volič si vybral druhú možnosť a rozhodol sa tak pravdepodobne preto, že hľadal alternatívu voči súčasnej vláde a zrejme to bola aj určitá forma protestu proti doterajšiemu vývoju. V mnohom to pripomína prezidentské voľby v Iráne v lete minulého roku. Aj volebný program súčasného iránskeho prezidenta M. Ahmádeďáda mal podobné atribúty, ako volebný program Hamasu.

Prvou úlohou volebných víťazov je zostaviť vládu. Nebude to však celkom jednoduchá vec, pretože Hamas zatiaľ nemá v tejto oblasti ani tie najmenšie skúsenosti a každé šliapnutie vedľa môže preň znamenať takmer sebazničujúcu katastrofu. Podľa M. Asseburgovej z Nemeckého inštitútu pre medzinárodnú politiku a bezpečnosť v Berlíne existujú tri možné scenáre pre vytvorenie novej palestínskej vlády:

- **vláda národnej jednoty** pod vedením Hamasu s účasťou Fatahu vo vláde (súčasný postoj vedenia Fatahu ako aj jej členskej základne je odmietavý);
- **technokratická vláda** s mnohými nezávislými osobnosťami s dobrou povestou doma aj v zahraničí;
- **vláda vytvorená len z členov Hamasu**. Tento scenár by znamenal nielen riziko medzinárodnej izolácie, ale aj veľký tlak palestínskych voličov na Hamas, pokiaľ by sa odklonil od volebného programu a začal presadzovať svoju skutočnú politiku.

Súčasná vypätá situácia a už sa objavujúce potýčky medzi ozbrojenými zložkami Hamasu a doterajšími palestínskymi bezpečnostnými silami môžu celkom reálne viesť k štvrtému scenáru, ktorý by mohol doviesť Palestínčanov k občianskej vojne. Došlo by k nemu vtedy, ak by niektoré prvky doterajšej vládnucej moci a s nimi spojené milície a bezpečnostné sily vyvolali masívne násilné nepokoje, ktoré by mohli prekaziť pokojné prevzatie moci.²

Zo zverejnených názorov niektorých lídrov Hamasu sa dá vydedukovať, že pre Hamas by bola najvýhodnejšou alternatívou vláda technokratov s pokračovaním terajšieho prezidenta Mahmúda Abbása v jeho úrade. Dôvod je nadovšetko jasný – Hamas sa v súčasnej situácii chce vyhnúť priamym rokovaniam s Izraelom a USA a zároveň by to bol dobrý argument na udržanie si zahraničnej pomoci.

REGIONÁLNA DIMENZIA

Na regionálny rozmer víťazstva Hamasu možno nazerať z dvoch uhlov pohľadu: prvým je vplyv udalostí a trendov v regióne na víťazstvo Hamasu – inými slovami, potvrdzuje sa rozmach islamskej politiky v celom moslimskom a arabskom svete. Druhým je vplyv víťazstva Hamasu na vývoj v regióne.

Poraziť súčasný Fatah nebolo veľmi zložité, pretože potom, čo zomrel skutočný palestínsky vodca a modla palestínskeho nacionalizmu Jásir Arafat, jeho nástupca Mahmúd Abbás bol vo svojej funkcii príliš nevýrazný na to, aby ho ľudia vo voľbách

podržali. Klientelizmus, ktorý Arafat zaviedol a ktorý vyniesol aj Abbása na palestínsky piedestál moci, nakoniec zmietol v parlamentných voľbách Fatah pod zem.³

Avšak nielen vnútorná politická situácia doviedla Hamas k víťazstvu. Vlna islamskej politiky zasiahla celý moslimský a arabský svet a preto sa dalo očakávať, že potom, ako v minulom roku dopadli prezidentské voľby v Iráne, parlamentné voľby v Iraku a ako vzrástlo zastúpenie islamského Moslimského bratstva v egyptskom parlamente,⁴ neodolajú tomuto trendu ani Palestínci. To však znamená výzvu nielen pre západnú kultúru, ale aj pre arabistov, hlásiacich sa k dedičom Násirovej tradície sekulárneho arabizmu, ktorého bol Fatah stelesnením. Jeho porážka môže byť zlomovým bodom v histórii arabského a moslimského sveta.

Účasť Hamasu vo voľbách a jeho víťazstvo vyvolalo živú diskusiu tiež na džihadistických fórach. Predovšetkým salafisti schladili povolebnú eufóriu moslimského sveta, poukazujúc na to, že úloha Hamasu spočívala v nekompromisnom boji proti Izraelu a jeho spojencom všetkými formami ozbrojeného boja a majú obavy, aby táto úderná päť džihádu v Palestíne nezmenila svoju politiku a nevstúpila do politického procesu s Izraelom.

Najotvorenejšie túto kritiku prezentoval kuvajtský džihadosalafistický klerik Hamed al-Ali, veľmi populárny predovšetkým medzi mladou generáciou podporovateľov globálneho džihádu, v článku „Dilema Hamasu“, zverejnenom 27. januára 2006 v Al-Hesbah, jednom z fór džihádu. Podľa al-Aliho je Palestína stredobodom úsilia džihádu a mikrokozmos celého moslimského sveta. „Palestína nie je majetkom Palestíncov a teda nemôžu rozhodovať sami, akú cestu si vybrať. Hoci si Hamas zasluhuje pochvalu za získanie dôvery palestínskeho obyvateľstva, nutne potrebuje radu a pomoc celého moslimského národa.“ Inými slovami, Hamas je súčasťou islamského sveta, a preto by mal svoje budúce rozhodnutia konzultovať s ostatnými islamistami.

Podľa al-Aliho sa Hamas musí vysporiadať s tromi rozpormi: prvým je konflikt medzi islamskou ideológiou a politickou situáciou, ktorá túto ideológiu odmieta. Al-Ali vystríha všetky islamské hnutia, že ak si zvolia cestu demokracie, dostanú sa do rovnakej dilemy. Druhá dilema leží medzi pevnou a doposiaľ nekompromisnou pozíciou Hamasu voči Izraelu a potrebou „zjemniť“ ju, keď sa stanú vládnym elementom. Do tretice proti sebe stoja potreba chrániť „ušľachtilé“ hodnoty martýrov a na druhej strane ochraňovať právo.⁵

GLOBÁLNA DIMENZIA VÍŤAZSTVA HAMASU

Zostavovanie budúcej palestínskej vlády militantným islamským hnutím Hamas, ktoré je navyše na zozname teroristických organizácií USA a EÚ, je nový fenomén izraelsko-palestínskeho konfliktu. Hoci málokto bol na takýto výsledok volieb pripravený, situácia prinútila konať aj globálnych aktérov.

Vo vzťahu k izraelsko-palestínskemu konfliktu je korektnšie hovoriť o jednom globálnom aktérovi, o tzv. medzinárodnom diplomatickom kvartete, zloženom z OSN, EÚ, USA a Ruska, ktorý na tejto scéne pôsobí od apríla 2003, keď bola prijatá cestovná mapa mierového plánu na vyriešenie izraelsko-palestínskeho konfliktu.

Reakcia kvarteta na palestínske voľby nedala na seba dlho čakať a už 30. januára 2006 sa jeho predstavitelia stretli v Londýne a dohodli sa na základných požiadavkách, ktoré musí Hamas splniť po vyhraných voľbách, aby ho medzinárodné spoločenstvo akceptovalo a naďalej poskytovalo Palestínskej autonómii rozvojovú pomoc. Patrili k nim – vzdať sa násilia, odzbrojiť svoje militantné zložky, uznať právo Izraela na existenciu a akceptovať cestovnú mapu mierového plánu riešenia izraelsko-palestínskeho konfliktu.⁶

Okrem spoločného stanoviska kvarteta sa k vzniknutej situácii na palestínskej politickej scéne vyjadrovali aj jeho jednotliví členovia. Generálny tajomník OSN Kofi Annan vyzval 9. 2. 2006 Hamas, aby dodržal všetky dohody, ktoré doposiaľ podpísala Palestínska autonómia a varoval jeho lídrov, že medzinárodné spoločenstvo bude pozorne sledovať, ako sa nová vláda vysporiada s týmito výzvami. Annan tiež apeloval na Hamas, aby sa transformoval na politickú stranu, pretože podľa neho, Palestín- ci nehlasovali za Hamas pre jeho islamskú militantnosť, ale „...hlasovali za mierovú, stabilnú a dobre spravovanú Palestínu.“⁷ USA poskytli Palestínskej autonómii od roku 1993 viac než 1,5 mld. USD a pre rok 2006 vyčlenili celkom 234 mil. USD. Americký prezident G. Bush však niekoľkokrát vyzval Hamas, že pokiaľ sa nevzdá terorizmu, po zostavení novej palestínskej vlády Hamasom sa na zozname teroristických organizácií môže ocitnúť Palestínska autonómia, čo by zároveň znamenalo automatické zastavenie akejkoľvek pomoci zo strany USA.

Pre EÚ znamená víťazstvo Hamasu veľkú dilemu. Na jednej strane EÚ považuje Hamas za teroristickú organizáciu a na druhej strane je Únia najväčším prispievateľom finančnej pomoci pre Palestínsku autonómiu (260 mil. ročne). Uvedomila si to hneď po voľbách aj Rada EÚ, ktorá vo svojom stanovisku vyjadrila pripravenosť EÚ podporovať rozvoj palestínskej ekonomiky a budovania demokratického štátu, ale zároveň znovu potvrdila pozíciu EÚ, „...že v tomto politickom procese nie je miesto pre skupiny alebo jednotlivcov, ktorí obhajujú násilie. EÚ vyzýva všetky frakcie k odzbrojeniu, zrieknutiu sa násilia a uznaniu práva Izraela na existenciu.“⁸ Pokračovanie spolupráce podmieňuje EÚ prijatím záväzku novou palestínskou vládou, že konflikty bude riešiť mierovými prostriedkami, rešpektovaním ľudských práv, demokracie a práva, ako sa zaviazala bývalá palestínska vláda v Asociačnej dohode a v Akčnom pláne s EÚ.

Ministri zahraničných vecí EÚ na zasadnutí v Bruseli 30. 1. 2006 potvrdili požiadavky kvarteta a navyše sa dohodli, že EÚ nenadviaže kontakty s Hamasom dovtedy, kým ten nesplní, čo od neho požaduje kvarteto. Na druhej strane, aj naďalej bude udržiavať kontakty s prezidentom M. Abbásom, ktorý nie je členom Hamasu a Palestínsku autonómiu bude finančne podporovať v závislosti od politiky Hamasu.

Asi najprekvapujúcejší postoj zaujalo Rusko. Na jednej strane súhlasilo s požiadavkami kvarteta voči Hamasu a podporilo ich, ale na druhej strane prezident Putin vyzval svet, aby akceptoval volebné výsledky a spolupracoval s vládou vedenou Hamasom.⁹ Svoj zámer potvrdil pozvaním lídrov Hamasu koncom

februára na spoločné rokovanie do Moskvy. Podľa predpokladu Hamas túto ponuku prijal a jeho líder Ch. Mišál, žijúci v sýrskom exile, to označil „za oslabenie amerického vplyvu na Strednom východe a za nastolenie rovnováhy v medzinárodných vzťahoch.“ Podľa ruského ministra obrany Sergeja Ivanova je záujmom Ruska obnoviť izraelsko-palestínsky mierový proces na základe cestovnej mapy s cieľom dosiahnuť garancie pre pokračovanie doterajšej politiky Palestínskej autonómie.¹⁰

Reakcie ostatných členov kvarteta na ruský postup boli väčšinou zdržanlivé. Aj keď podľa všetkého tento postup neprekračuje rámec cieľov a princípov kvarteta, partnerom Ruska v kvartete sa nepozdáva, že s nimi túto alternatívu nekonzultovalo. USA vyzvali Rusko, aby počas rozhovorov s Hamasom postupovalo v súlade so závermi kvarteta, pretože jedine spoločný postup zaručí úspech.

(Autor je výskumným pracovníkom CENAA – Centrum pre európske a severoatlantické vzťahy)

POZNÁMKY

¹ Salafisti – jedni z prvých nasledovníkov proroka Mohameda. V modernej dobe sa ako salafisti označujú moslimovia, ktorí doslovne dodržiavajú náuku islamu. Salafisti pozerajú na počiatkovú periódu islamu ako na jediný zdroj náboženskej autority. Termín je spojený s vývojom ortodoxného alebo fundamentalistického islamu.

² ASSEBURG, M.: Nach dem palästinischen Parlamentswahlen. Wie mit Hamas umgehen?, SWP-Aktuell 8. február 2006. www.swp-berlin.org

³ FRIEDMAN, G.: The New Power in the PNA, Stratfor, 31. 1. 2006; <http://www.stratfor.biz.proxy.www.merln-europe.org>.

⁴ Egyptské Islamské moslimské bratstvo stálo v roku 1987 pri zrode Hamasu v Gaze.

⁵ PAZ, R.: The Islamic Debate over Democracy: Jihadi-Salafi Responses to Hamas' Victory in the Palestinian Elections. In: Global Research in The Project for the Research of Islamist Movements (PRISM) Occasional Papers, Number 1, Volume 4, International Affairs (GLORIA) Center, január 2006.

⁶ GOLLUST, D.: Quartet Warns of Aid Cuts Without Doctrine Changes by Hamas, VOA News, London, 31. 1. 2006. <http://www.voanews.com/english/2006-01-31-voal.cfm?renderforprint=1>.

⁷ Annan counsels patience with Hamas, Reuters, 10. 2. 2006. <http://www.newkerala.com/news2.php?action=fullnews&id=6923>.

⁸ Presidency Statement on behalf of the EU on PLC Elections; 5738/06 (Presse 28), Brusel: Council of the European Union, 26. 1. 2006.

⁹ Rusko nepovažuje Hamas za teroristickú organizáciu.

¹⁰ Putin's Invitation to Hamas Sends Shockwaves, in Palestine Chronicle, 11. 2. 2006. <http://www.palestinechronicle.com/story.php?sid=021106111643>.

Ivo Samson

K CHARAKTERISTIKÁM INTERNÝCH ÚČASTNÍKOV PALESTÍNSKO-IZRAELSKÉHO SPORU

(Historické horizonty a nové perspektívy na prelome rokov 2005/2006)

Mierový proces (a súčasne konflikt) v izraelsko-palestínskej geografickej oblasti úzko súvisí s pôvodným a do roku 2006 trvajúcim sporom v užšom aj širšom Strednom východe. V prípade neúspechu mierového procesu sa totiž arabsko-izraelský konflikt môže kedykoľvek znova odraziť v oblasti celého Stredného východu. V súčasnosti spor prebieha len v malej časti pôvodnej veľkej Palestíny, respektíve v takzvanom revidovanom britskom mandáte.

Veľká Británia prerozdělila územie palestínskeho mandátu výrazne v arabský prospech tým, že na východ od rieky Jordán zriadila na takmer štyroch pätinách územia (78,2 %) Palestínu emirát Zajordánsko (Transjordánsko). Ako „Palestínu“ odteraz označovali len zvyšných 21,8 % územia bývalej britskej Palestí-

ny: dnešný Izrael a Palestínsku samosprávu – Západný breh (Judsko a Samariu) a pásma Gazy.¹ Na tomto malom území malo nakoniec vzniknúť tzv. dvojštátne riešenie (podľa rezolúcie VZ OSN 181/1947), na ktoré však vtedy arabská strana nepristúpila a väčšina arabských krajín túto rezolúciu spochybňuje dodnes.

V súčasnosti sú tradiční odporcovia mierovej koexistencie s Izraelom pacifikovaní buď mierovými zmluvami (Egypt, Jordánsko) alebo fungujúcim princípom odstrašenia (najmä Sýria) v dôsledku silných vojenských spôsobilostí Izraela.² Najmä v období od tzv. druhej intifády (od r. 2000) sa arabská (palestínska) strana pokúšala narušiť vojenskú prevahu Izraela asymetrickými prostriedkami, ale palestínski predstavitelia (menovite predseda samosprávy Mahmúd Abbás) nakoniec v roku 2005 konštatovali, že tzv. 2. intifáda „bola omylom“.³ Strategickým cieľom druhej intifády bolo ochromiť izraelskú ekonomiku, demotivovať Izraelčanov od života v tejto krajine, zastaviť prísťahovalectvo a narušiť demografickú (natalitnú) dynamiku. Ani jeden z týchto cieľov sa nakoniec nepodarilo dosiahnuť. Izrael zaznamenal v roku 2005 najvyšší ekonomický rast zo všetkých západných krajín (5,5 % HDP). Prirodzený útlm imigrácie do Izraela v dôsledku príchodu poslednej veľkej skupiny Židov z krajín bývalého ZSSR sa po zavŕšení tejto imigrácie kompenzoval vyššou pôrodnosťou v izraelskom židovskom obyvateľstve, ktoré dosiahlo pomeru 2,7 detí na ženu.⁴ Tento vývoj je menej transparentný na Západnom brehu Jordánu, kde je v súčasnosti zrejme prirodzený prírastok židovského obyvateľstva vyšší ako arabského.⁵

ŠTÁT IZRAEL

Už do jeho založenia v roku 1948 v Izraeli prebieha spor medzi viac a menej diplomaticky založenými zložkami spoločnosti, teda medzi Aškenázmi – všeobecný kód pre prísťahovalcov z Európy a Ameriky a Sefarditmi – kód pre ostatných židovských prísťahovalcov. Židia, ktorí opustili, poprípade boli nútení opustiť arabské krajiny, patrili k zástancom skôr radikálnejšieho riešenia arabsko-izraelského sporu a napokon bola táto zložka spoločnosti aj za menšie ústupky v izraelsko-palestínskom mierovom procese.

Izraelsko-palestínsky mierový proces odráža, hoci nie absolútne, toto rozdelenie izraelskej spoločnosti. Politická scéna je zastúpená ľavicovými (po historických transformáciách dnes najmä Strana práce) a sekulárnymi prúdmi (napr. strana Zmena⁶ po zatiaľ posledných voľbách do Knesetu v r. 2003)⁷ a tzv. pravica (po historických transformáciách dnes najmä strana Likud – Jednota, a po rozkole v tejto strane od r. 2005 strana Kádima – Vpred).⁸ Mierový proces sa po neochote palestínskej strany uznať Izrael aj de facto po zavraždení Jicchaka Rabina (1995) z izraelského aspektu opäť dostal do pozitívneho trendu aj napriek striedaniu rozdielnych vlád. Po Rabinovi nastupujúci ľavicový Šimon Perez (Strana práce) prehral voľby s Benjámínom Netanjahuom (Likud) v r. 1996. Netanjahu napokon prehral s Ehudom Barakom (Strana práce) vo voľbách v roku 1999 (výsledkom bolo stiahnutie sa IDF z Libanonu v r. 2000). V r. 2001 prehral Barak v parlamentných voľbách a pozíciu premiéra dodnes zastáva Ariel Šaron (Likud). Po realizácii jednostranného odchodu Izraela z pásma Gazy v auguste 2005 tak má Izrael novú dichotómnú pravo-ľavú scénu, v ktorej pravica vedie A. Šaron a po jeho odchode na počiatku r. 2005 z vážnych zdravotných dôvodov Ehud Olmert. Do úradovania a striedania vyššie uvedených izraelských premiérov tak permanentne zasahujú izraelsko-palestínske mierové rozhovory, resp. palestínsko-izraelský konflikt.

ORGANIZÁCIA PRE OSLOBODENIE PALESTÍNY

Táto organizácia (OOP)⁹, ktorá do tohtoročných parlamentných volieb plnila úlohu dočasnej vlády na území Západného brehu a v pásme Gazy, sa po Šesťdňovej vojne stala silou, ktorá až do roku 1983 presadzovala zničenie Izraela a ako nástroj na dosiahnutie tohto cieľa deklarovala teroristický spôsob boja, respektíve

zásadu, že „ozbrojený boj je jedinou cestou k oslobodeniu Palestíny“¹⁰. V r. 1968 táto organizácia potvrdila tvrdý kurz a vyzývala na zničenie sionistického nepriateľa.¹¹ Po nástupe Jásira Arafata (dovtedy vodcu najväčšej strany afilovanej k OOP) ako predsedu organizácie, odhlasovalo VZ OSN rezolúciu č. 3236, v ktorej definuje OOP ako „predstaviteľa palestínskeho ľudu“. Rezolúcia č. 3236 zaručuje Palestínčanom právo na sebaurčenie, národnú samostatnosť a suverenitu, ako aj „právo na návrat palestínskych utečencov do svojich domovov a právo na vrátenie majetku.“¹²

Po libanonsko-izraelskej vojne (1982), keď OOP vyhneli z Libanonu, táto organizácia prešla vnútornými rozbrojmi a nakoniec (1988) deklarovala uznanie rezolúcie VZ OSN č. 181/1947 (právo Izraela na existenciu) a súhlasila s vytvorením dvoch štátov na území „revidovaného mandátu“. Explicitne sa zriekla násilia ako prostriedku na dosiahnutie cieľov a pristúpila na mierovú koexistenciu s Izraelom.¹³ Keďže teraz aj Izrael súhlasil na základe tzv. dohôd z Oslo so vznikom samostatného palestínskeho štátu, otvorila sa cesta k reálnemu pokusu o implementáciu izraelsko-palestínskeho mierového procesu.¹⁴

OOP, resp. palestínska samospráva začali dostávať výrazné subvencie od svetovej komunity (o. i. predovšetkým od EÚ, USA či MMF – Medzinárodného menového fondu). V r. 1999 nakoniec EÚ a MMF požiadali vzhľadom na korupčné škandály prezidenta Palestínskej autonómie Jásira Arafata o transparentnosť v prerozdelení finančnej pomoci.¹⁵

V mierovom procese v čase medzi dohodami z Oslo a Cestovnou mapou sa v r. 1996 stal generálnym tajomníkom Výkonného výboru OOP Mahmúd Abbás. Ten sa ako ministerský predseda Palestínskej autonómie od r. 2003 dostal do rozporu s prezidentom (predsedom) Palestínskej autonómie J. Arafatom a ešte v r. 2003 odstúpil z funkcie. Jeho miesto zaujal Ahmad Kurája, ktorý vystupoval ako lojálny človek voči Arafatovi. Po svojom nástupe sa koncom roka 2003 podľa palestínskych zdrojov pokúšal zastaviť násilie voči Izraelu zo strany palestínskych teroristických organizácií¹⁶, ale bezvýsledne. Nová šanca pre mierový proces nastala po smrti Jásira Arafata a voľbe relatívne umierneného Mahmúda Abbása za nového palestínskeho prezidenta. Po januárových voľbách v r. 2006, keď sa k moci dostal Hamas¹⁷ (vo vzťahu k Izraelu je na platforme, na ktorej sa do r. 1983 nachádzala OOP, teda hlása jeho zničenie), je mierový proces oveľa otvorenejšou záležitosťou ako pred uzavretím dohôd z Oslo v r. 1993.

HAMAS

Hnutie HAMAS¹⁸ má vojenskú aj civilnú (politickú) zložku, je na zozname zahraničných teroristických organizácií každoročne evidovaných Ministerstvom zahraničných vecí USA v pravidelnej publikácii, v ktorej podáva správu o medzinárodnom terorizme.¹⁹ Táto organizácia sa dá označiť v najlepšom prípade za potenciálneho účastníka mierového izraelsko-palestínskeho procesu, pretože od svojho založenia až do súčasnosti (do svojho volebného víťazstva v januári 2006) je jednoznačne súčasťou palestínsko-izraelského konfliktu, nie mierového procesu. Politické krídlo Hamasu klasifikovala v r. 2003 aj EÚ ako teroristickú organizáciu. Hamas reagoval menom (medzitým už Izraelčanmi zavraždeného) „druhého muža“ hnutia A. al-Rantísiho vyhlásením, že ide o prejav nepriateľstva („križiakov“) Európy voči islamu, resp. „islamskému národu“.²⁰

Hnutie Hamas sa ešte pred príchodom k moci v r. 2006 vo svete považovalo za faktický prejav dvojvládia v arabskej (palestínskej) časti revidovaného mandátu. Od počiatku prvého povstania (prvej intifády v r. 1987) až podnes Hamas nástojí na koncepcii Veľkej Palestíny v usporiadaní palestínskeho islamského

štátu v celom revidovanom mandáte.²¹ V tomto programovom vyhlásení Hamas preberá dikciu o celosvetovom sprisahaní Židov²², ktorú v podstatných častiach preberá z dokumentu „Protokoly Siónskych mudrcov“.²³ Z pozície tejto stratégie Hamas odmietol dva najvýznamnejšie pokusy o vyriešenie problému dvoch štátov v revidovanom mandáte podľa rezolúcie č. 181/1947 – tak dohody z Oslo (1993), ako aj tzv. Cestovnú mapu (2003). Hamas doteraz uznáva len princíp primeria (po arabsky „hudna“), ale nie mieru s Izraelom. Na začiatku plnenia podmienok Cestovnej mapy začal spoločne s ďalšími organizáciami útoky proti civilným cieľom v Izraeli.²⁴ Izrael reagoval inštitucionalizáciou tzv. výberového, resp. cieľového zabíjania, pri ktorom prichádzajú o život aj palestínski civilisti. V roku 2004 IDF zabili v „kolaterálnych“ akciách šejka Jásina a aj „druhého muža“ Hamasu, A. al-Rantísiho. Oba akty „mimosúdneho zabitia“ sa v arabských médiách hodnotili ako nehumánne vraždy.²⁵ V roku 2005 Izrael v „cieľovom zabíjaní“ Palestínčanov pokračoval a podarilo sa mu výrazne zredukovať teroristické útoky pod hrozbou izraelskej odvety aj za cenu smrti palestínskych civilistov. Hamas sa v tomto roku začal čoraz viac obracať proti vlastným umierneným Palestínčanom a počet zabitých Arabov z rúk Hamasu sa vyrovnal počtu Arabov zabitých na Západnom brehu a v pásme Gazy samotným Izraelom.

EÚ až do volieb v Palestínskej autonómii v januári 2006 zachovávala v izraelsko-palestínskom mierovom procese vyčkávaciu pozíciu. Obavy pred teroristickými útokmi zo strany Hamasu a iných islamistických organizácií privádzal západoeurópskych pozorovateľov skôr k propalestínskemu stanovisku, čiže k tichému súhlasu s politikou palestínskej samosprávy.²⁶

Po víťazstve Hamasu v parlamentných voľbách sa EÚ a USA rozhodovali, či majú Hamas izolovať a v západnom svete prebiehala intenzívna debata, či má zmysel poskytovať Palestínskej autonómii naďalej finančnú pomoc. Proti tejto myšlienke však veľmi skoro začali zaznievať hlasy, že ak „Západ“ nezaplatí Hamas, „zaplatia ho radikálne moslimské organizácie a štáty ako Irán a Sýria.“²⁷

ZOVŠEOBECNENIE NA ZÁVER

Interní aktéri mierového procesu sa v ostatných rokoch menili kvalitatívne aj kvantitatívne. Z pôvodných tiež interných účastníkov sporu – Egypta a Jordánska – sa postupne stali len vonkajší aktéri, keďže boli po vojenských porážkach nútení pristúpiť na mierové zmluvy s Izraelom a na tzv. dvojštátne riešenie. To (najmä v prípade Egypta) spôsobilo zemetrasenie v arabskom svete, ale rozpad Sovietskeho zväzu znamenal ešte väčšiu ranu pre myšlienku Veľkej Palestíny, resp. zničenia Izraela. V ZSSR stratila myšlienka totálnej štátnej arabizácie „revidovaného britského mandátu“ vojenskú, politickú, diplomatickú aj ekonomickú podporu.

Najmenej menenou veličinou bol po celý čas sporu štát Izrael, ktorý od počiatku (od rezolúcie VZ OSN č. 181/1947) súhlasil s dvojštátnym riešením. Podmienkou bolo uznanie vlastného práva na existenciu. Akonáhle mu to bývalí interní aktéri konfliktu garantovali, navrátili ich obsadené územia (v prípade Jordánska pristúpil na výmenu, resp. „prenájom“).

K dynamickej zmene došlo na strane OOP. Po pacifikácii Egypta sa táto organizácia ocitla v čiastočnej regionálnej izolácii, ktorá sa ešte zvýšila po zle vykalkulovanej podpore OOP pre inváziu Iraku do Kuvajtu v r. 1990. Tým sa OOP dostalo do rozporu s väčšinou arabských krajín. Jej kapitulácia bola potom už len otázkou času, aj keď dohody z Oslo očividne od počiatku

považovala za prechodný ústupok. Šancu na odstúpenie od týchto dohôd de facto využila v r. 2000 (povestné vystúpenie ministra obrany Izraela na Chrámovú horu), ale druhá intifáda sa skončila neúspechom a nové vedenie OOP ju označilo za chybu.

Strategické úvahy o možnom mierovom usporiadaní na území súčasnej Palestíny (Palestínskej autonómie a Izraela) narušil najmenej transparentný prvok – hnutie Hamas. Ani jeho deklamovaná jednoznačnosť pri úsilí neakceptovať mier a zničiť Izrael nikdy nebola transparentná (striedavé vyhlasovanie hudny a otvorenej vojny, rozporuplné neoficiálne dohody s OOP). Na počiatku r. 2006 je však situácia v Palestínskej autonómii prehľadnejšia v tom zmysle, že k moci sa oficiálne dostala sila, ktorá explicitne odmieta mier, dvojštátne riešenie a nevojenské hľadanie kompromisu.

(Autor je analytikom RC SPPA)

POZNÁMKY

¹ Keďže aj napriek tomuto okliešteniu Palestíny, a teda aj teritória pre „národný domov pre Židov“, plán stále nechával priestor pre možný židovský štát, je toto delenie kritizujú obe strany. Propalestínsky pohľad pozri in: Benoit, Albert: La Palestine: Données historiques pour la compréhension de la situation actuelle et quelques réflexions. Brusel: Commission Justice et Paix francophone de Belgique 2002, s. 10.

² Brom, Shlomo: Military Balances in the Region. In: Kam, E. a Shafir, Y. (eds.): The Middle East Strategic Balance 2002 – 2003. Jaffa: Center for Strategic Studies 2003. s. 73.

³ Abbas Says intifada was mistake. In: Guardian Unlimited, 15. december 2004.

⁴ Glick, Caroline: The demographic bomb is a dud. In: <http://www.science.co.il/Arab-Israeli-conflict/Articles/Glick-2005>.

⁵ Shiloh, Scott: Analysis: Statistics Show Demographic Revolution in Yehsa. In: IsraelNationalNews.com, 9. január 2006. In: <http://www.israelnationalnews.com/news.php3id=96269>.

⁶ Miflegat HaMerkaz, v Európe známy ako Shinui.

⁷ In: Secular Shinui Holds Key to Coalition. In: http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/2684123.stm

⁸ Primary Political Parties in Israel. In: <http://judaism.about.com/od/politics/a/potparties.htm>.

⁹ Založená v r. 1964 ako inštitucionálny nástroj na presadzovanie cieľov Arabov v revidovanom mandáte, menovite s cieľom obhajovať záujmy palestínskych Arabov. Do r. 1993 neuznávala právo Izraela na existenciu. Do r. 2005 bola navyše chápaná ako kontroverzná štruktúra, pretože nezasiahla proti Hamasu, ktorý otvorene odobroval teroristické útoky proti Izraelčanom. Medzinárodne si poškodila počas prvej vojny v Zálive (1991), keď sa postavila na stranu Iraku. In: Pollack, Kenneth, M.: The Thundering Storm. New York: Random House 2002. s. 153 – 155.

¹⁰ Článok č. 9 Palestínskej národnej charty (PNC – Palestine National Council), prijatej vo východnom Jeruzaleme (vtedy súčasť Jordánskeho kráľovstva) v r. 1964. In: Palestinian National Charter (Al-Mithaq Al-Watane Al-Philisteeni). In: www.palestine-un.org/plo/pna_three.html.

¹¹ In: The Palestinian National Charter: Resolutions of the Palestine National Council, 1. – 17. júl 1968.

¹² Propalestínsku interpretáciu zo strany Amnesty International pozri in: <http://www.angelfire.com/rant/truthaboutpalestine/unisrael.html>

¹³ Pozri in: La déclaration du Conseil National Palestinien du 15 Novembre 1988. In: <http://www.ejil.org/journal/vol4/art.5.pdf>.

¹⁴ Benvenisti, Eyal: The Israeli-Palestinian Declaration of Principles: A Framework for Future Settlement. In: Forum: Towards Peace in Middle East?. In: *ibid.*: EJIL 1993. s. 542 – 554.

¹⁵ Palestinian Authority. In: Hiro, Dilip: The Essential Middle East. New York: Carroll and Graf Publishers 2003. s. 408.

¹⁶ Seitz, Charmaine: Palestineans Maneuver to Make Summit Worthwhile. In: Palestinian Report, 19. november 2003. ročník 10, číslo 21.

¹⁷ Adam Hanieh The Hamas Victory: The End of a Political Fiction? In: http://auto_sol.bo.ca/node/view/1772. , 31. január 2006.

¹⁸ Hamas prekladajú európske jazyky z arabčiny ako „zaniehanie, zápal, nadšenie“, atď. Akronymum pre „Harakat al Muquama al Islami“ – Islamské hnutie odporu.

¹⁹ Patterns of Global Terrorism 2003, 29. apríl 2004. In: <http://www.state.gov/s/ct/rls/pgtrpt/2003/31569/.htm>.

²⁰ Hamas Dismisses EU Ban on Political Wings as Western Hostility to Islam. In: http://quickstart.clari.net/qs_sre/webnews/wed/cm/Queministers-mideast.Rlzo_DS6.html.

²¹ School Hamas Covenant 1988 – The Covenant of the Islamic Resistance Movement. In: <http://www.yale.edu/lawweb/avalon/mideast/hamas.htm>.

²² Dépeches spéciales – č. 700. In: Memri, 27. apríl 2004.

²³ Protocols. In: <http://www.radioislam.org/islam/english/jewishp/jambas.htm>

²⁴ Middle East Overview. In: Patterns of Global Terrorism. In: <http://www.state.gov/s/pgtrpt/2003/31638.htm>.

²⁵ The Murder of Rantsissi is a Crime against Humanity. In: MRN Press Release, 18. 4. 2004. In: <http://www.mediareviewnet.com/the%20Murder%20of%20Rantsissi%20IS...>

²⁶ V jazykovede princíp výhrady: odsudzujeme terorizmus, ale... Pozri napr. in: Proche-Orient, la déchirure (un cahiere spécial sur le Proche-Orient. In: Le Monde diplomatique. In: http://www.monde.diplomatique.fr/cahier/proche_orient/...

²⁷ US Strategie: Hamas destabilizieren. In: <http://Kurier.at/ausland.14.2.2006>.

Miroslav Gyűrösi

VOJENSKÉ EVENTUALITY RIEŠENIA IRÁNSKEHO JADROVÉHO PROBLÉMU

Pre veľkú časť politickej a bezpečnostnej komunity na celom svete predstavuje v súčasnosti Irán zo svojimi jadrovými ambíciami, či už deklarovanými alebo prisudzovanými, jednoznačne tému číslo jeden. Cieľom tohto príspevku nie je analyzovať na jednej strane tvrdenia Iránu o výlučnosti svojho jadrového programu pre mierové použitie a na strane druhej tvrdenia hlavne Spojených štátov amerických o tom, že celý iránsky jadrový program naopak smeruje k jedinému zásadnému cieľu, získaniu operačne použiteľnej jadrovej zbrane. Cieľom tohto článku je preskúmanie vojenského potenciálu Izraela a Iránu v súvislosti s eventualitou, že dôjde k politickému rozhodnutiu uskutočniť preventívny vojenský zásah proti iránskej jadrovej infraštruktúre. Jadrom analýzy je porovnanie možnej ofenzívnej kapacity Izraelu a defenzívneho potenciálu Iránu v prípade uskutočnenia takéhoto zásahu.

Napriek vyhláseniam oficiálnych izraelských politických kruhov je hrozba preventívneho úderu Izraela voči iránskym jadrovým zariadeniam veľmi aktuálna. Útok by sa udial v snahe zabrániť pokračovaniu akýchkoľvek prác v oblasti pokročilejších technológií štiepenia jadra. Tento variant je o to aktuálnejší, že história by sa len v mierne pozmenenej podobe opakovala. Keď Izrael na základe informácií svojich spravodajských zdrojov vyhodnotil stav iránskych prác v oblasti jadrového výskumu ako možné ohrozenie svojej existencie, rozhodol sa čo najrýchlejšie konať. Izraelské vzdušné sily 7. júna 1981 uskutočnili špeciálnu leteckú bojovú operáciu proti reaktoru Tammuz I v Osiraku, ktorej cieľom bolo zastaviť akýkoľvek možný vývoj jadrovej zbrane v Iraku. Izraelskí vojenský piloti v roku 1981 reaktor v Osiraku zničili, ale celá operácia vyvolala veľké množstvo otázok o medzinárodných právnych normách. Piloti na palubách lietadiel F-15 a F-16 narušili počas misie k cieľu vzdialenému 1100 km vzdušný priestor Jordánska, Saudskej Arábie a Iraku. Ak sa rozhodnú v Izraeli zaútočiť proti iránskym jadrovým zariadeniam, splniť tento cieľ bude pre nich o to zložitejšie, že ide o ešte väčšiu vzdialenosť a moment prekvapenia sa dá použiť len raz.

Faktom je, že v súčasnosti je v regióne Blízkeho Východu jediným vlastníkom jadrových zbraní Izrael, ktorý ale oficiálne nikdy nepotvrdil ani nepoprel ich vlastníctvo. Program izraelských jadrových zbraní je mimoriadne prísne utajovaný. Keďže nie sú k dispozícii relevantné informácie, odhady počtov jadrových zbraní vo vlastníctve Izraela sa pohybujú v rozpätí od 60 až do 400 (najčastejšie 100 – 200) kusov. Izrael je s najväčšou pravdepodobnosťou okrem USA a Ruskej federácie v súčasnosti jedinou krajinou, ktorá disponuje kompletnou jadrovou triádou, tzn. schopnosťou dopraviť jadrové bojové časti na ciele leteckým bombardovaním alebo vypustením riadených striel z pozemných stanovísk alebo námorných platforiem. Pozemné sily majú vo výzbroji pravdepodobne 50 kusov balistických raketových riadených striel Jericho II s doletom 1800 km na základni v Zecharjeh. Riadené strely sú podľa publikácie Nuclear Arms Control strategického ústavu SIPRI umiestnené na špeciálnych odpaľovacích zariadeniach v jaskynných úkrytoch. Na rovnakej základni je pravdepodobne rozmiest-

nených aj 50 kusov starších balistických raketových riadených striel Jericho s maximálnym doletom do 1200 km.

Izraelské letectvo môže ako nosiče jadrových bômb alebo protizemných riadených striel s jadrovou bojovou časťou použiť dva základné typy nadzvukových viacúčelových bojových lietadiel – F-15 a F-16. Izrael má v súčasnosti vo výzbroji troch letiek celkovo 94 kusov lietadiel F-15, z toho 25 kusov najnovších viacúčelových strojov F-15I Raam. Staršie stroje verzií A/B/C/D sú modernizované v rámci modernizačného programu Avionics Upgrade Program, čím sa svojimi možnosťami dostanú skoro na úroveň najnovších lietadiel F-15I. Lietadlá radu F-15 majú dolet až 3500 km a ich úlohou sú útočné misie na veľké vzdialenosti.

Druhým typom lietadla, ktoré môže plniť úlohy nosiča jadrovej munície, sú stroje konštrukčného radu F-16. Izrael je po USA druhým najväčším používateľom tohto typu a v súčasnosti má naplánované stavy celkovo 334 strojov F-16, z ktorých bude až 102 kusov verzie F-16I Soufa (prvý kus dostali v marci 2004 a dodávky pokračujú). Táto bola špeciálne skonštruovaná podľa izraelských požiadaviek a dnes je nosným typom izraelských vzdušných síl. Po skončení dodávok strojov F-16I budú typy F-15 a F-16 jedinými nadzvukovými bojovými strojmi Izraela.

Izrael vyvíjal letecké jadrové bomby od 60. rokov minulého storočia a malým počtom týchto zbraní disponoval od roku 1967. Tieto letecké jadrové zbrane s hmotnosťou približne 750 kg nosili zo začiatku lietadlá typu A-4 Skyhawk a F-4 Phantom. Vylepšený variant leteckej jadrovej bomby, pravdepodobne na báze americkej leteckej bomby MK 84, vyvinuli izraelskí konštruktéri v 70. rokoch a na jej nesenie boli určené lietadlá F-16 a F-15. Podľa údajov renomovaného zborníka Janes Strategic Weapon Systems má táto zbraň dĺžku približne 3,8 m a jej hmotnosť dosahuje 890 kg. Jej explozívny ekvivalent sa pohybuje v rozpätí 10 – 100 kt TNT. Podľa tohto zborníka disponuje Izrael aj v súčasnosti asi 25 kusmi leteckých jadrových bômb. Tieto bomby sú skladované pravdepodobne na leteckej základni Tel Nof a možno aj na leteckých základni Ramon, Ramat-David a Hatzor.

Tretím segmentom izraelskej jadrovej triády sú tri dieselelektrické ponorky typu 800 Delfin (Dolphin, Leviathan, Tekumah)

vyrobené v Nemecku. Tieto sú s veľkou pravdepodobnosťou vyzbrojené okrídlenými riadenými strelami s jadrovou bojovou časťou. Odborníci sa zatiaľ nezhodli na tom, akého typu by mali byť tieto strely. Zvažujú sa dva varianty – modifikovaná verzia riadenej strely UGM-109A Tomahawk americkej výroby alebo námorná verzia okrídlenej riadenej strely izraelskej výroby Popeye so zväčšeným doletom. Odborná tlač písala o troch skúšobných strelbách izraelských okrídlených riadených striel so štartom z ponorenej ponorky Dolphin v máji 2000 v Indickom oceáne. Počas týchto strelieb, ktoré Izrael poprel, dosahovali izraelské ponorkové okrídlené riadené strely dolet približne 1500 km.

Jadrom tejto analýzy je porovnanie možnej ofenzívnej kapacity Izraelu a defenzívneho potenciálu Iránu v prípade uskutočnenia preventívneho vojenského zásahu proti iránskej jadrovej infraštruktúre. Pri zvažovaní druhu a typu prostriedku, ktorý môže Izrael teoreticky použiť na útok proti cieľom v Iráne, medzi najpravdepodobnejšie patria bojové lietadlá s konvenčnými zbraňami s presným navedením alebo v menšej miere je tu možnosť použitia presne navádzaných konvenčných riadených striel vystrelených z ponoriek. Analytici predpokladajú, že pre možný útok proti bodovým zodolneným cieľom, akými sú aj jadrové inštalácie Iránu, by mohli slúžiť špeciálne protibunkrové letecké bomby s presným navedením na cieľ typu GBU-28 s navádzacou aparátúrou radu Paveway III. Táto neobvyklá a mimoriadne účinná konvenčná letecká zbraň bude jednou z najnovších akvizícií izraelských vzdušných síl. Agentúra Spojených štátov amerických pre obranu a bezpečnostnú spoluprácu upozornila 26. apríla 2005 americký Kongres na možný predaj vojenského materiálu do zahraničia, FMS (Foreign Military Sale), menovite štátu Izrael, celkovo 100 kusov tejto vysoko špecializovanej zbrane. Izrael plánuje týmito bombami s laserovou poloaktívnou navádzacou hlavicou vyzbrojiť práve svoje najnovšie a najvýkonnejšie viacúčelové nadzvukové bojové lietadlá F-15I Raam. Schválená požiadavka Izraela zahŕňa 100 kusov bômb GBU-28 v konfigurácii s prieraznou bojovou časťou BLU-113A/B, navádzacou riadiacou jednotkou WGU-36A/B, špeciálnym zapalovačom FMU-143H/B a blokom ovládania riadiacich aerodynamických plôch BSG-92/B. Kontrakt s odhadovanou hodnotou 30 miliónov amerických dolárov zahŕňa okrem samotných leteckých bômb aj dodanie podporného vybavenia a služieb ako sú testovacie zariadenia, náhradné dielce, podpora dodávok, technická dokumentácia a technické údaje, technická asistencia dodávateľa a vlády Spojených štátov amerických a iné príslušné komponenty logistickej podpory. Cena jednej leteckej bomby GBU-28 pre americké vzdušné sily je podľa internetovej domény Globalsecurity 145 600 amerických dolárov. Americké vzdušné sily certifikovali pre nesenie leteckej bomby GBU-28 bombardovacie lietadlo F-111 a viacúčelové útočné lietadlo F-15E (ktoré je základom konštrukcie typu F-15I). Podľa informácií v špecializovaných amerických médiách sa všetky letecké bomby GBU-28 pre Izrael vyrobia a nebudú transferované z existujúcich skladových zásob Spojených štátov amerických. Špeciálna bojová časť BLU-113A/B leteckej bomby GBU-28 predstavuje zdokonalený variant superpenetrátora so spevneným hrotom a s náplňou 306 kg výbušniny tritanol. Špeciálna prierazná letecká bomba GBU-28 má dĺžku 584 cm, priemer 37 cm a jej celková hmotnosť je 2130 kg. Jej dosah po vypustení z lietadla-nosiča je viac ako 9 km. Podľa výrobcu, ktorým je spoločnosť Raytheon, bomba dokáže preniknúť cez 30 m zeminy a v tejto hĺbke dokáže preraziť stenu betónového bunkru s maximálnou hrúbkou 6 m.

Iným druhom presnej leteckej zbrane, ktorej použitie sa dá predpokladať v prípade zrealizovania leteckého útoku Izraela na iránske jadrové inštalácie, sú navádzané letecké bomby s navádzacím a riadiacim adaptérom JDAM (Joint Direct Attack Munitions). V tomto prípade sa mení pôvodná gravitačná bomba na presnú zbraň, ktorá je na rozdiel od poloaktívne laserovo navádzaných bômb radu Paveway (až do okamihu zásahu je nutné laserovým

lúčom ožarovať cieľ) autonómnym prostriedkom, ktorý pri útoku na cieľ koriguje svoju trajektóriu s využitím systému družicovej navigácie Navstar/GPS. Údaje o koordinátoch cieľa sú vložené do riadiaceho počítača leteckej bomby z paluby lietadla tesne pred jej vypustením. Letecké bomby s bojovou časťou Mk 84 alebo BLU-109/B (obidva typy majú hmotnosť 908 kg) s adaptérom JDAM sú označované GBU-31. Bomby s bojovou časťou Mk 83 kalibru 454 kg a s rovnakým riadiacim adaptérom JDAM sú označené GBU-32. Základom riadenej leteckej bomby GBU-35 je prierazná bojová časť BLU-110 a riadená bomba GBU-38 je vyzbrojená bojovou časťou Mk 82 kalibru 227 kg. Spojené štáty americké doteraz podpísali kontrakty na dodanie 3000 kusov navádzacích a riadiacich do zahraničia. Pre Izrael je potvrdené dodanie bômb GBU-31 a ich integrovaní na lietadlá F-15I. Výhodou použitia navádzaných leteckých bômb radu JDAM je skutočnosť, že jedno lietadlo-nosič môže každú jednu nesenú bombu vypustiť súčasne na iný cieľ.

Irán nedisponuje jadrovým zbraňovým potenciálom. Oficiálne sa ani nesnaží ho získať. Jeho snahou je získanie spôsobilosti pre jadrové technológie, kde k možnému využitiu aj pre vojenské účely nie je zasa až tak ďaleko. Hrozbou pre Izrael je aj intenzívna snaha Iránu o samostatnosť pri vývoji a vo výrobe potenciálnych nosičov jadrových bojových častí. Známa je intenzívna činnosť iránskych špecialistov pri vývoji nových výkonnejších variantov balistických raketových riadených striel radu Shahab a tiež nedávny škandál s predajom ukrajinských leteckých okrídlených riadených striel Ch-55 do Iránu. Riadené strely Ch-55 nedokáže Irán v žiadnom prípade použiť proti žiadnemu zo svojich nepriateľov, tak ako to tvrdili niektoré médiá. Na druhej strane ale získanie takýchto technologických vzorov pomohlo iránskym raketovým inžinierom skočiť míľovým krokom vpred v oblasti znalostí.

Každá krajina sa snaží v dnešnej dobe pokročilých typov a prostriedkov vzdušného napadnutia vytvoriť maximálne efektívny systém protivzdušnej obrany, ktorý zahŕňa všetky komponenty do integrovaného systému. Na obranu pred možným vzdušným útokom Irán disponuje protiletadlovými raketovými systémami krátko a stredného dosahu pochádzajúcimi z celého sveta. Väčšinou ide o generácie staršie systémy a ich možnej vzájomnej bojovej súčinnosti veľmi nepomáha ani rozdielnosť konštrukcií a komunikačných formulárov. Irán si túto skutočnosť veľmi dobre uvedomuje a už dlhší čas intenzívne pracuje na zvýšení výkonnosti svojho systému protivzdušnej obrany. Nákup výkonných viackanálových protiletadlových raketových systémov stredného dosahu radu S-300P z Ruskej federácie sa mu nepodaril a podľa oficiálnych vyhlásení niektorých predstaviteľov ruskej vlády sa tento kontrakt asi ani v budúcnosti neuskutoční. Potvrdením skutočnosti, že aj iránski vojenski plánovači považujú za najväčšie možné ohrozenie svojich jadrových zariadení bojové lietadlá útočiace na cieľ s pomocou presnej munície s nie príliš veľkým diaľkovým dosahom, prípadne útok okrídlenými riadenými strelami štartujúcimi z ponoriek, je informácia z decembra 2005 o plánovanom nákupe samohybných protiletadlových raketových systémov 9K331 Tor-M1 v Rusku. Podľa informácií v ruských médiách Irán objednal dodanie 29 systémov 9K331 Tor-M1 s výzbrojou, výcvikom, náhradnými dielcami a logistickým zabezpečením v celkovej hodnote presahujúcej 700 miliónov amerických dolárov. Systém 9K331 Tor-M1 je jednou z najmodernejších zbraní svojho druhu na svete, charakterizuje ho vysoká výkonnosť a efektívnosť a tiež vysoká mobilita. Každé vozidlo v batérii je autonómnym palebným prostriedkom vybaveným prehľadovým radarom, navádzacím radarom a optronickou aparátúrou a ôsmimi protiletadlovými raketovými riadenými strelami 9M331 pripravenými k štartu proti vzdušnému cieľu. Diaľkový dosah riadenej strely systému Tor-M1 je v rozsahu 1,5 – 12 km a výškový dosah je 10 m – 6 km. Systém je optimalizovaný nielen na bojovú činnosť proti bežným lietadlám a vrtuľníkom protivníka, ale aj proti nízkoletiacim bezposádko-

vým lietajúcim prostriedkom (UAV), okrídleným riadeným strelám (Cruise Missile) a tiež proti presne navádzanej leteckej munícii, kam patria aj prierazné letecké bomby GBU-28, ktoré môžu pre podzemné zariadenia predstavovať najreálnejšiu hrozbu.

ZÁVER

Je veľmi zložité prejedukovať, či sa napriek doteraz publikovaným tvrdeniam najvyšších izraelských predstaviteľov nakoniec štát Izrael rozhodne zaútočíť bojovými prostriedkami svojich ozbrojených síl na iránske jadrové inštalácie alebo k takémuto kroku nepristúpi. Najväčšou dilemou iránskeho jadrového programu je tvrdenie, v prvom rade Spojených štátov amerických a Izraela o tom, že tento program Iránu nie je výlučnou snahou dosiahnuť energetickú nezávislosť, ale že je súčasťou jeho plánu získať jadrové zbrane. Ak sa hypoteticky prikloníme k názoru, že útok na iránske jadrové zariadenia bude pre Izrael jedinou reálnou možnosťou preventívneho riešenia takejto potenciálnej hrozby, bude veľmi ťažké predpovedať, akými prostriedkami by sa takýto krok realizoval a kedy by eventuálne mohlo dôjsť k uskutočneniu takejto bojovej operácie.

Spôsob takticko-operačného prevedenia útoku, typ vojenských prostriedkov použitých na jeho realizáciu a okamih, kedy sa takýto krok uskutoční, budú nepochybne patriť medzi jedny z najviac utajovaných skutočností Izraela a jeho ozbrojených síl. Medzi vojenské prostriedky treba rátať nielen jednotlivé zbraňové systémy, ale aj celý velitelský, riadiaci, prieskumný, spravodajský, komunikačný a logistický komplex izraelských ozbrojených síl. Napríklad, ak by išlo o možný letecký útok na iránsku jadrovú infraštruktúru, boli by použité nielen samotné bojové lietadlá s presnými zbraňami a ich posádky, ale tiež celý mechanizmus naplánovania, zabezpečenia a krytia takejto operácie na zemi aj vo vzduchu. Išlo by o rozsiahly súbor krokov a opatrení, do ktorého by boli zapojené všetky dostupné kapacity izraelských ozbrojených síl a vojenská letecká jednotka nasadená do operácie by predstavovala len špičku pomyselného ľadovca.

Je tiež zložité uvažovať o tom, aká je vôbec šanca takýto útok zrealizovať. Na jednej strane je pomerne veľká technologická prevaha Izraela v oblasti vojenských technológií, ale na strane druhej je množstvo parametrov, ktoré by takúto operáciu mohli ohroziť alebo úplne prekaziť. Okrem geografickej vzdialenosti Izraela od Iránu, možného nedostatku relevantných spravodajských informácií o jednotlivých jadrových inštaláciách nie je možné v žiadnom prípade podceňovať ani možnosti iránskeho systému včasnej výstrahy pred útokmi zo vzduchu a protivzdušnej obrany. V prípade, že je systém integrovaný a funkčný, napriek svojej určitej generačnej zastaranosti predstavuje reálnu hrozbu aj pre najmodernejšie bojové lietadlá iz-

raelských vzdušných síl, akými sú stroje F-15I Raam a F-16I Soufa. Iránsky nákup supermoderných systémov protivzdušnej obrany 9K331 Tor-M1 v Ruskej federácii výrazne zvyšuje šance Iránu brániť svoje jadrové inštalácie. Ak by sa Izrael pokúsil zničiť jadrové zariadenia v Iráne a jeho bojové lietadlá by prenikli až do vzdialenosti umožňujúcej použitie presných leteckých zbraní, pri použití protiletadlových systémov Tor-M1 by odrazenie takéhoto útoku bolo veľmi pravdepodobné. Bojové parametre a charakteristiky systémov Tor-M1 umožňujú v prípade potreby alebo nevyhnutnosti pokúsiť sa zasiahnuť nielen lietadlo – nosič, ale v prípade odhodnenia presne navádzanej leteckej munície, tento systém protivzdušnej obrany dokáže zamerať a prípadne zničiť aj taký malý vzdušný cieľ, akým je moderná letecká bomba.

V súčasnosti najväčšou vojenskou výhodou Izraela je vlastníctvo moderných bojových lietadiel, presne navádzanej leteckej munície a kvalitne vycvičených posádok schopných zvládnuť takúto bojovú úlohu. Naopak najväčšou vojenskou nevýhodou Iránu je, napriek faktu objednania sofistikovaných a výkonných zbraňových systémov protivzdušnej obrany, že ich ešte stále nemá k dispozícii (február 2006). Aj keď sa dodanie systémov z Ruskej federácie maximálne zrýchli, iránske obsluhy budú na kvalitné a čo najúplnejšie zvládnutie novej zbrane potrebovať minimálne niekoľko mesiacov. Na záver je možné konštatovať, že obe strany prakticky hrajú o čas, nakoľko vojenské výhody Izraela sa budú v priebehu roku 2006 znižovať paralelne s tým, ako bude Irán do výzbroje zavádzať systémy Tor-M1.

Našťastie, všetky otázky aj odpovede na spôsob riešenia iránskej jadrovej otázky ležia ešte v budúcnosti, aj keď neďalekej. Nám zostáva len veriť, že všetky predošlé riadky zostanú len hypotézami a celý problém okolo iránskeho jadrového programu sa vyrieši mierovou cestou ku všeobecnej spokojnosti.

(Autor je nezávislým publicistom v oblasti vojenstva)

REFERENCIE

- Jane's Land-Based Air Defence, Fifteenth Edition 2002 – 2003
- Jane's Strategic Weapon Systems, Issue Forty-Two Január 2005
- SIPRI Yearbook 2002, Armaments, Disarmament And International Security
- Zbrane hromadného ničenia – Aktuálna bezpečnostná hrozba, IBO MO SR, Bratislava 2005
- Časopis Bulletin of the Atomic Scientists, September/Október 2002
- Časopis Lotnictwo, 4/2005
- Internetové zdroje: www.fas.org; www.globalsecurity.org; www.sipri.org

RECENZIA

JARMILA DROZDÍKOVÁ
LEXIKÓN ISLÁMU. KALLIGRAM, BRATISLAVA 2005, 270 str.

Od 70. rokov sa začína dlhodobo meniť etnodemografická skladba Európy. V Európe (EÚ) sa definitívne etabluje moslimská, najmä arabská komunita. Neriešené problémy v celom rade západoeurópskych krajín viedli k tomu, že značná časť príslušníkov tejto komunity sa cíti spoločensky marginalizovaná a často hľadá východisko v prijatí „islamskej“ identity, ktorú nadraduje nad identitou štátnou či dokonca etnickou. Najneskôr po 11. septembri 2001 (s mementom 11. marca 2004 v Madride či letom 2005 v Londýne a výnimočným stavom vo Francúzsku v r. 2005) si Európa začala uvedomovať väčšiu potrebu „dialógu“.

Teda komunikácie s menšinou, ktorá sa pri súčasnom trende demografického rastu početne vyrovná „rodeným“ Európanom v priebehu štyroch desaťročí. Tak to aspoň tvrdí Bertrand Lewis. Existencia moslimského fenoménu v EÚ oživila niektoré staré trecie plochy, hrozby aj predsudky. Nielen medzi militantnými kresťanmi či „úzkoprofilovými“ historikmi, ale aj v širšej európ-

skej verejnosti, keďže po arabskom a tureckom nápoře domnele ide o „tretiu inváziu“ moslimov na európsky kontinent a Európa teraz s rozpakmi zisťuje, že nemôže komunikovať či viesť dialóg s najdynamickejšie expandujúcou náboženskou kultúrou sveta, predstavujúcou okolo 1,3 miliardy svetovej populácie. Jednak ju takmer vôbec nepozná, nehovoriac o všeobecnej neznalosti arab-

činy ako exkluzívneho jazyka, ktorý si Boh v islamskej tradícii zvolil za jazyk zjavenia. Tu ide opäť o fenomén, ktorý napríklad kresťanstvo nepozná. Inými slovami, či už chce Európa s moslimskou komunitou viesť dialóg, ako hovoria jedni, alebo sa pred ňou brániť, ako hovoria druhí, potrebuje poznať myslenie, kultúru, idey, vieru, proste realie toho druhého. Na oboch póloch komunit existuje obrovská asymetria. Zatiaľ čo moslimská komunita si – ako imigračná entita – s väčšími alebo menšími problémami osvojuje znalosti o dár-al-harb, teda svete neveriacich, dome vojny, Európania toho o dár-al-islam, svete, dome jediného pravého náboženstva, vedia zúfalo málo. Taká ignorancia sa skôr či neskôr musí vypomstiť, či už EÚ chce s islamom viesť dialóg ako rovný s rovným a chce ho teda tolerovať, alebo či naňho chce v mene svojej sekulárnej legislatívy vyvíjať nátlak, aby sa europeizoval a tak fakticky „deislamizoval“, čiže degeneroval, ako to nazývajú tzv. fundamentalisti.

Slovenská „orientalistika“¹, menovite arabistika, vždy zaostávala za českými školami. Česi nemali už v 19. storočí problém zásobovať trh expertnými publikáciami na tému islamský, najmä arabský svet od 19. storočia, aj keď vtedy sa orientalistika často zmiešavala so žánrom cestopisu. V každom prípade, v dvoch kľúčových momentoch, keď sa Európa po dlhom čase od tureckých expanzií začala opäť zaujímať o islam, po izraelsko-arabskej vojne v r. 1967 a po iránskej šíitskej revolúcii v r. 1979, mal český čitateľ problémy s odbornou literatúrou z vlastného prostredia. Od začiatku 70. rokov existuje v češtine dokonca moderný preklad „nepreložiteľného“ Koránu od Ivana Hrbeka aj s úvodným štúdiom, ktorá prežila či už normalizačné roky alebo rok 1989 tak, že ju bolo možné bezo zmeny reeditovať aj po roku 2000.²

Odborné texty v slovenčine sa zväčša obmedzovali na preklady, prípadne sa spoliehali na expertízu napísanú po česky. Koniec koncov, podstatná časť referenčnej literatúry, ktorú používa recenzovaná publikácia (Lexikón islámu), je česká (E. Gombár, L. Kropáček, M. Mendel, J. Muzikář, F. Tauer). Títo experti často prežili inštitucionalizovaný marxizmus v bývalom Československu a bez problémov pokračovali vo svojom odbornom výskume a publicistike aj potom jednoducho preto, že boli v prvom rade experti. Lexikón islamu tu teda zaplnia tú príslovečnú medzeru.

PRÍNOS LEXIKÓNU

V prvom rade treba povedať, že ide o hybridnú publikáciu v rovnako pozitívnom zmysle, v akom zvykneme hovoriť o priznane kompilačných dielach príručkového, slovníkového či encyklopedického charakteru. V danom prípade je problém hybridity duplicitný, keďže dielo vychádza z inej kompilačnej encyklopedickej príručky. Autorka sa k nej hlási na konci knihy pod záverečným záhlavím „literatúra“ a uvádza toto dielo v kategórii „základný prameň“. Keďže ide o jediný zdroj s atribútom základný (ostatných asi 50 publikácií sa označuje ako ďalšie použité pramene), neostáva než vychádzať z toho, že Lexikón islámu je predovšetkým prekladom jediného základného prameňa: The Encyclopedia of Islam (Brill, Leiden 1999). Aktualizované úda-

je však presahujú časový limit základného zdroja (1999) a ostatné použité publikácie siahajú až do r. 2004, čo umožňuje dodať Lexikónu islámu aj aktualizovaný postseptembrový (2001) kontext. Je možno škoda, že autorka sa rozhodla vychádzať tak v základnom prameni, ako aj v ďalších použitých prameňoch z relatívne chudobnej jazykovej ponuky: napísanej po anglicky, česky a nemecky. Špecificky v prípade poznania arabského rozmeru islamu je totiž francúzština schopná zrejme najvernejšie priblížiť islam európskemu čitateľovi. Jednak preto, že Francúzsko žije

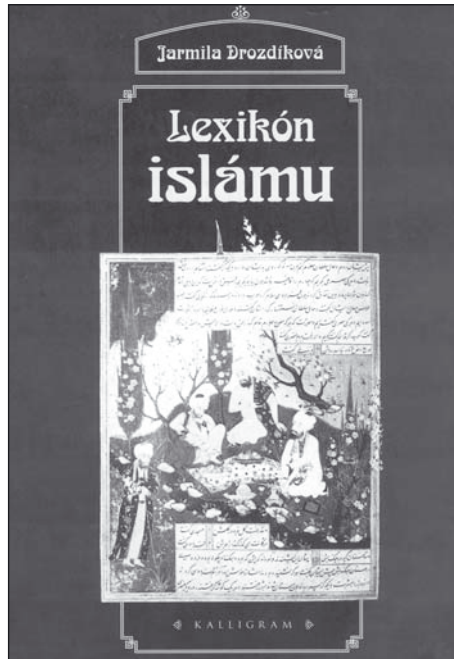
v dlhom historickom spolunažívaní s islamom, je štátom, ktorý má najpočetnejšiu arabskú menšinu zo všetkých európskych krajín a má aj najviac odborníkov – „arabistov“. Mnohí islamskí experti na islamské právo, teda islamskí učenci (ulamá), ako koniec koncov poznamenáva aj sama autorka, považujú Francúzsko už za dar-al-islam a mnohí francúzski moslimovia to ponímajú rovnako. Ak boli niektorí Európania zaskočení, keď pri výbuchoch nepokojov vo francúzskych mestách v druhej polovici r. 2005 nazývali moslimskí obyvatelia francúzskych predmestí prítomnosť poriadkových jednotiek ako okupáciu, toto prekvapenie pramení práve z ignorancie Európanov a z ich neznalosti elementárnych realii islamu.

Koncentrácia na jedno relatívne staršie dielo a jeho koreláty (staršie aj novšie publikácie) so sebou prinášajú výhody aj nevýhody. Ak začneme nevýhodami, potom treba zmeniť najmä nepresnosti prameniace z kompilácie rôznych údajov „prvej hodiny“, ktoré potrebujú akúsi odstupovú verifikáciu (ďalej nižšie). Výhodou, samozrejme v nadčasovej a neaktuálnej dimenzii sprostredkovania islamu ako historickej a nábožensky fundovanej civilizácie, sú klasicky spracované realie, ktoré nepodliehajú inflácii súčasnej politickej tohto náboženstva.

PLUSY LEXIKÓNU ISLÁMU

Najprv sa treba venovať prínosu pre slovenského čitateľa. Potom sa azda aktíva tejto publikácie dajú len ťažko preceniť. Plusy Lexikónu islámu je možné už podľa obsahovej štruktúry prehľadne rozdeliť do niekoľkých tematických celkov:

- Dejiny islamu (aj s deficitom dosť slabého pokrytia fitny, teda akéhosi náprotivku európskej kresťanskej schizmy z polovice 11. storočia).
- Politické dejiny (tradičné aj moderné dejiny islamských politických celkov a moderných moslimských štátov).³
- Biografické heslá (fakticky supľujú, takpovediac, „Who is Who“ v islamskom orbite, či už ide o náboženstvo alebo politiku, kde je však deliaca čiara veľmi nejasná).
- Vierouka (fakticky celý komplex základných údajov o islamskom práve, ktoré sa v europeizovanom simplifikovanom pohľade často zamieňa za „teológiu“).
- Bezpečnosť (vzhľadom na dejinnú aj aktualizovanú dimenziu islamskej „hrozby“ je tento tematický celok prítomný vo všetkých uvedených tematických okruhoch a patrí sem, samozrejme, problematika terorizmu, fundamentalizmu, islamizmu, náboženského extrémizmu z islamských radov, atď.).

V knihe môžeme nájsť aj tzv. prierezoové plusy. Vari tým prvým z nich je komparatistika, t.j. kontrapolácia chápania moderných politických dejín u Európanov (a, prirodzene, ich americkej subkultúry) na jednej strane a u moslimov na druhej. Záslužná práca autorky sa opäť ťažko dá preceniť, keďže islam nepozná taký dualizmus svetského a cirkevného práva, ktorý sa v európskych dejinách staral o pnutia prinajmenšom od legendárnej korunovácie Karola Veľkého. V týchto prierezoových plusoch Lexikónu islamu tak môžeme spoznať islamský pohľad na pojmy, ktoré rozdeľovali už stredovekú Európu, resp. tú novodobú po Francúzskej revolúcii a najmä boľševickej (kontra)revolúcii, napr. idžtihád (ako metóda zistenia pravdy), ribá (úrok) sawra (revolúcia), alebo aj taký v Európe posvätný pojem ako ľudské práva. V týchto častiach vidno, že globalizácia, ktorá sa navyše stáva čoraz viac odmietaným strašiakom, nezmenila, ale skôr spoliarizovala historický spor medzi islamom a kresťanstvom, čiže „Západom“. Autorke treba priznať, že do týchto nebezpečných vôd komparácie medzi civilizáciami sa nepúšťa a voľba hesiel a ich formulácií je väčšmi dosť umiernená (aj keď nie vždy). Komplementárne k týmto prierezoovým tematickým heslám sú tzv. premostovacie termíny, pod ktorými treba rozumieť porovnávacie pozície medzi islamom a „Západom“ súčasnosti. Z aspektu ambícií dialógu (na základe tzv. jemnej moci, teda soft power) medzi „demokraciou“ a islamom (v čom je EÚ neprekonateľným preborníkom) sú veľmi užitočné paralely, ktoré autorka načrtáva medzi napr. islamom a kapitalizmom, islamom a komunizmom, islamom a demokraciou, atď.

Druhým prierezoovým plusom je historický, priam revolučný počín, ktorý sa týka jazyka (slovenčiny). V slovenskej transkripcii „islamských“ (najmä arabských) pojmov totiž panuje regulárna anarchia. Neplatí to len pre žurnalistiku, ale aj pre kvázi odbornú produkciu, prípadne pre samotné normatívne pravidlá slovenského pravopisu. Lexikón islamu sa hlási k tzv. populárnemu prepisu (PP), a nie k VP (vedeckému prepisu) arabského hláskového systému. Hlási sa teda k úzu príznačnému pre transkripciu do populárnej a krásnej literatúry, ktorá v maximálnej možnej miere simplifikuje prepis, a to aj za cenu (ako sa uvádza v poznámke k prepisu arabských mien a termínov) dvoj- až tojnásobného splývania niektorých hláskových skupín v jednom transkripcionom symbole. Zásluha Lexikónu islamu je teda v akejsi unifikácii, aj keď treba priznať, že deklarovaný PP (populárny prepis) je predsa len ešte dosť zatažený (vzhľadom na bežné potreby čitateľa) vedeckým prepisom. Pre porovnanie: šarija sa v Lexikóne islamu prepisuje ako „šarí□a“, šiitizmus ako „ší□itizmus“ atď. Hoci v tomto prípade je to kompromis medzi VP a PP, podľa názoru autora tejto recenzie ide o zbytočnú demonštráciu učenosti, ktorá je namieste v kritických edíciách textov, ale nie v populárnych encyklopédiách. Mimochodom, porovnateľné diela, napr. britské či severoamerické, sú v tomto smere oveľa benevolentnejšie.⁴

Kniha sa ani nebojí vstúpiť do povestnej trinástej komnaty v otázke aktuálnej terminológie. Tu sa možno oplatilo vychádzať z anglicky štylizovanej predlohy, pretože vo francúzštine by sa našlo množstvo autorov, ktorí by sa napríklad odvážili použiť termín islamizmus pre islamom motivovaný terorizmus, poprípade by nenašli odvahu spájať s extrémizmom mudžahídov, a už vôbec by si netrúfli označiť džihád (iste, pri potrebnej interpretácii) ako nástroj násilia proti moslimom aj nemoslimom. Táto relatívne jednoznačná terminologická normatívnosť môže pomôcť kultivácii názvoslovia v slovenčine v čase, keď sa o otázke islamu začína na Slovensku len diskutovať a existuje tu len miniatúrna islamská komunita. Pre porovnanie: vo Francúzsku je vo sfére

islamských štúdií terminologický chaos na dennom poriadku a mnohí autori si nevedia rady s označením terorizmu z dielne tých, ktorí deklarujú islam ako odrazový ideový mostík. Pre islamistický terorizmus, resp. islamizmus, možno nájsť len v jednej jedinej (inak vysoko kvalitnej) knihe od jediného autora napríklad nasledujúce terminologické výtvyry: zelený fašizmus, zelená inkvizícia, islamistický totalitarizmus, zeleno-hnedo-červená koalícia, džihádizmus, mudžahídizmus, islamistický fundamentalizmus, islamistický terorizmus, islamistický radikalizmus, islamofašizmus, šaríjizmus, islamoterorizmus, koloniálny islamizmus, globálny džihád, neovahábizmus, meomusulmanizmus a niektoré iné.⁵ Slovenčina teda dostáva celkom vzácnu šancu vyhnúť sa terminologickému chaosu, panujúcemu v tradičných západoeurópskych spoločnostiach, ktoré musia riešiť realitu islamu a expandujúcich moslimských spoluobčanov takpovediac za pochodu.

Bez pochyb sa však zhodneme na tom, že napriek možnosťam tzv. dubliet v slovenčine pripúšťaných napr. aj v Slovníku cudzích slov (SNP 2005), pôsobí Lexikón islamu jazykovo hygienicky. V súlade s ponosami moslimskej komunity v Európe napríklad trvá na transkripcijnej norme muslim (namiesto „moslim“), zavádza islám (namiesto „islam“) a je normatívny v množstve ďalších odborných termínov, pri ktorých v slovenskej publicistike panuje chaos (napr. hadís, zimmí), prípadne uvádza na pravú mieru termíny, ktoré znamenajú niečo (často diametrálne) iné, ale v slovenčine sa často uvádzajú chybné (napr. šúra a súra).

MÍNUSY LEXIKÓNU ISLAMU

Je sporné, či sa za mínusový bod dajú považovať „brutálne“ podávané fakty, ktoré sa menej týkajú kontroverzných dejín medzi západným kresťanstvom, ako skôr fungovania súčasných islamských spoločností. Zo zorného uhla odbornej faktografie, teda „vedeckej pravdy“, to určite nie je na prekážku, ale z hľadiska potrieb dialógu s dynamicky sa zväčšujúcou komunitou moslimov v EÚ to prekážkou môže byť. Autorka totiž v prípade niektorých hesiel dáva príliš najavo západnú optiku videnia islamskej skutočnosti a postuluje sa tak (ako majú niektorí západní autori vo zvyku) do pozície arbitra tým spôsobom, že kritériom hodnotenia je práve „západné“, teda európske právo. Tieto „brutálne podávané fakty“ sa vzťahujú nie na výklad vierouky (príklad: isnád, kasb, kanása, tawhíd, atď. – teda pojmy, ktoré si o pár desaťročí bude musieť osvojiť každý Európan). Tam je Lexikón islamu prísne korektný. Nejde ani o prezentáciu historických peripetií islamskej civilizácie, výbušnej a výbojnej, ako sa to o malý historický okamih neskôr prihodilo tej západnej. Toto všetko sú informácie a fakty, ktoré nie sú kontroverzné. Napriek ich celkom liberálnej interpretácii s nimi budú väčšinou musieť súhlasiť aj militantní vyznávači moslimského náboženstva. Kosa na kameň padne v Lexikóne islamu spravidla vždy, keď sa dotýka oblasti, ktorá vie rozochvieť útlocitnú európsku (a jej derivovanú severoamerickú) dušu, rozmazňávanú desaťročiami diskusií o otázkach ľudskoprávneho postavenia západného človeka v právnom systéme spoločnosti.

Niektoré formulácie tak pravdepodobne môžu vyvolať protesty zo strany fundamentalisticky orientovaných „euromoslimov“. Ako jeden z modelov príliš odvážnych interpretácií si zvolme napríklad heslo Právna kvalifikácia osôb (str. 178). Autorka, so západnou priamočiarosťou jednostrannej optiky (niektorí by k priamočiarosti možno hľadali synonymum naivita) napr. tvrdí, že islamské právo „neuznáva rovnosť všetkých pred zákonom“ a „rozdeľuje ľudí do viacerých kategórií“. Obsahovú stránku hesla

by zrejme „roztrhal na kusy“ každý študent prvého ročníka univerzity Al-Azhar v Káhire jednoducho preto, že rovnosť je v islame veľmi relatívnou kategóriou medziľudských vzťahov. Primát totiž vždy zohráva vzťah jedinca k Bohu a tento vzťah je úplne iný ako v kresťanstve, od ktorého „západná civilizácia“ odvodzuje svoje chápanie ľudských práv.

Zrejme kľúčovým deficitom Lexikónu islamu v tejto oblasti je absencia islamského práva (ako hesla) v samotnej encyklopédii. Autorka síce zaradila abecedne heslo *usúl-al-fikh*, teda „pramene práva“ a, samozrejme *fikh* (vedný odbor, ktorý sa zapodieva šarijou (v transkripcii autorky šaríjou), ale v oboch prípadoch ide len o historický výpočet právnych škôl, resp. právnych zdrojov.

Ak je teda slovenský čitateľ zrazu konfrontovaný s tým, že islamské právo legitimizuje „nerovnosť ľudí pred zákonom“, chýba mu sonda do motívov a okolností takého delenia v islamskom práve. Iste, islam, fenomén náboženstva, dejín, civilizácie aj spôsobu života v jednej determinante. Iba toto pozadie umožní Európanovi pochopiť príčiny tejto (zdanlivej) nerovnosti. Usilovný čitateľ sa síce môže dopracovať k takému pochopeniu deduktívne preštudovaním iných hesiel, ale prvým príkazom encyklopédie má byť práve schopnosť vyjadriť sa adresne pod konkrétnym a jednoznačným názvom titulu/hesla.

PROTIREČENIA, NEÚPLNOSTI, NEJASNOSTI, LAPSUSY?

Tých je, žiaľ, v Lexikóne islamu neúrekom, čo je treba chápať v súvislosti s kompilačným charakterom väčšiny encyklopédií ako populárno-vedeckého žánru. Ako príklad neúplnosti je možné uviesť napr. Organizáciu islamskej konferencie (str. 170), keď sa čitateľ vôbec nedozvie, že do tejto organizácie dnes patrí takmer 60 krajín sveta (vrátane Albánska ako členskej krajiny a Bosny a Hercegoviny ako pozorovateľa). V porovnaní s Ligou arabských štátov (ktorá sa uvádza pod pracovným názvom „Arabská liga“, čo je tiež nezvyčajné), kde autorka podáva všetky údaje (vrátane počtu členov), je to zrejmy deficit. Hybridita tohto lexikónu je patrná z množstva iných hesiel, ktoré sa informačne prekrývajú. Napríklad údaj v hesle Božie mená (str. 44) hovorí o tom, že ich recitácia zbožnými moslimami pozostáva z odriekavania pomocou *subhy* („ruženca“), „ktorý má 99, prípadne 33 alebo 11 zrníek“. Len tento údaj nie je v súlade s informáciou, ktorá je podávaná pod heslom *ruženec* (str. 184).

Ako príklad lapsusu v časových údajoch môže slúžiť údaj zo života Proroka, totiž z hesla Muhammad (str. 153), keď sa zrejme autorka pomýlila v revidovanom údaji o narodení Proroka (správne má byť podľa kontextu nie „koniec 70. rokov 6. storočia“, ale koniec 60. rokov, keďže, ako autorka sama uvádza, išlo o rok slona). Orientalista/arabista by si asi pomaškrtil na rozpore, ktorý je možné nájsť pod heslom *ája* (verš v Koráne). Tu sa tvrdí, že *súry* v Koráne sú zaradené „podľa počtu veršov, a to od najdlhšej po najkratšiu“ (to je, koniec koncov, typický, ignorantský západný pohľad na Korán). Lapsus spočíva ale v tom, že pod heslom *súra* (str. 201) autorka tvrdí niečo úplne iné: „Často sa tvrdí, že (*súry* – pozn. recenzenta) sú zaradené podľa dĺžky, počnúc od najdlhších po najkratšie, no viac ako polovica *súr* tohto kritériu nezodpovedá“. Podobných nekonzistentností našiel autor recenzie v Lexikóne islamu okolo osemdesiat. Nemá ale zmysel poukazovať na ne, keďže nejde o priamy vplyv na vý-

voj arabsko-izraelského (najmä palestínsko-izraelského) konfliktu. Niektoré omyly sú ale pozoruhodné.

Príkladom priam nekritickej recepcie hybridných „ďalších použitých prameňov“ je tvrdenie, ktoré sa dotýka arabsko-izraelského konfliktu, menovite motívov na začatie tzv. druhej intifády (pokusu Arabov poraziť Izrael „asymetricky“ potom, čo zlyhali vojenské sily). Bolo by asi zbytočnou provokáciou dokumentovať, že tzv. výstup Ariela Šarona na horu (výstup na Chrámovú horu) bol dohodnutý medzi izraelským ministrom obrany a ministrom vnútra Palestínskej autonómie. Prípadne, že sám Jásir Arafat bol prizvaný, aby sa v predvečer konečnej implementácie dohôd z Oslo zúčastnil na tejto zmierovacej akcii. Ak však autorka tvrdí, že rozbuškou intifádat al-aksá „bola návšteva izraelského generála... v mešite al-Aksá v Jeruzaleme“, ide o hrubé zanedbanie encyklopedickej korektnosti. Šaron totiž vystúpil na Chrámovú horu (sväté miesto oboch náboženstiev), ale nenavštívil mešitu al-Aksá.

Našťastie ide o jediný (autorom zaznamenaný) omyl, ktorý sa dotýka priamo emócií v súčasnom spore medzi palestínskymi Arabmi a palestínskymi Židmi.

Celkový dojem z publikácie Lexikónu islamu je ale viac ako dobrý. Nie je v nej zrejma žiadna ideologická zaujatosť voči jednej alebo druhej strane a pre Európanov slovenskej proveniencie je toto dielo základnou abecedou pre dialóg s moslimami v EÚ. Učenie sa arabčine (spisovnej) môže byť hneď tým ďalším krokom, pretože Boh nemá rád modlitby, ktoré nie sú recitované v jazyku zjavenia.

Ivo Samson

(Autor je analytikom RC SFPA)

POZNÁMKY

¹ Autor dáva tento termín do úvodzoviek preto, že orientalistika, chápaná ako vedný odbor, ktorý sa zapodieva „jazykmi, písomníctvom, kultúrou, dejinami a reáliami Východu“ (In.: Všeobecná encyklopédia, zv. 3, Praha, Diderot 1997, str. 373), je v islamsko-arabskom svete odsudzovaná ako kvázi „paveda“, keďže kriticky skúma texty, ktorým – z pohľadu mnohých zástancov tohto náboženstva – neprislúcha kritika.

² Hrbek, Ivan: Korán (preklad a úvodná štúdia). Praha, Odeon 1972. Reedícia: Praha, Academia 2000.

³ Kritická poznámka autora tejto recenzie: Politická terminológia, t.j. výber hesiel, ktoré „sprostredkujú“ politické reálie (najmä tie historické), uprednostňuje turecko-európske peripetie na úkor tých arabsko-európskych. Z hľadiska súčasných „bezpečnostných hrozieb“ je však poznanie arabskej zložky vzájomného islamsko-európskeho vzťahu dôležitejšie. Autorovi sa napr. napriek všetkej novej snahe nepodarilo historicky skonštruovať fenomén „kalifátu“, hoci tu sa priam núka prirovnanie (akokoľvek nepresné) s inštitúciou kresťanských pontifikov (a protipápežov a ich politických ambícií, atď., atď.) v dejinách Európy.

⁴ Pozri napr. Dilip Hiro: *The Essential Middle East: A Comprehensive Guide*. New York, Carroll & Graf Publishers 2003, 639 str. (Toto dielo má zasa množstvo kritizovateľných obsahových nepresností, ale autor recenzie teraz posudzuje práve len popularizačnú hodnotu pre verejnosť).

⁵ Ako „Fascisme vert“, „Inquisition verte“, „totalitarisme islamiste“, „Verte-brun-rouge coalition“, „Islamisme radical“, „Islamisme colonial“, „le jihad global“, „islamo-fondamentalisme“, „néo-wahhabisme“, „néo-musulmanisme“... Toto všetko in: Valle, Alexandre del: *Le totalitarisme islamiste*. Paris, Éditions des Syrtes 2002.